

Малюга О.С. Оцінювання рівня володіння майбутніми вчителями початкової школи іншомовним читанням
Махінов В.М. Соціокультурна парадигма формування мовної особистості майбутнього вчителя
Павлюк Р.О. Соціальна парадигма у професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи
Петрик Л.В. Формування критичного мислення майбутніх вчителів початкової школи у змісті дисципліни «Практичний курс англійської мови»
Ситник О.І. Сучасні тенденції розвитку початкової освіти Ірландії
Сінельник І.П. Проблема виховання толерантності майбутніх учителів початкової школи: дискурсивний огляд
Соломаха А.В. Навчання іноземної мови у початковій школі: проблеми чи перспективи?
Шелест Н.О. Технології збагачення словника молодших школярів в умовах полікультурності навчання

Котенко О.В.,

кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри іноземних мов і методик їх навчання

Педагогічного інституту

Київського університету імені Бориса Грінченка

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ПАРАДИГМ

Анотація: У статті проаналізовано шляхи оптимізації підготовки майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності згідно сучасних освітніх парадигм. Розглянуто структурні компоненти готовності до іншомовно-навчальної діяльності майбутніх учителів початкової школи.

Ключові слова: майбутній вчитель початкової школи, іншомовна комунікативна компетентність, готовність до іншомовно-навчальної діяльності, мотивація.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Стратегічний курс нашої держави на інтеграцію у європейській культурно-освітній та економічний простір неодмінно позначається серед іншого і на освітній сфері, пріоритетним напрямом діяльності якої на сьогодні є формування нової генерації педагогічних кадрів, здатних не просто надавати знання з певної галузі, а формувати гармонійну особистість учня, спроможного використовувати отриманий арсенал умінь й навичок у реальних життєвих ситуаціях, розширювати його світоглядні орієнтири у напрямку багатоманітного соціокультурного простору.

Важливого значення у цьому контексті набувають нові освітні тенденції, відображені у нормативних документах, що визначатимуть у подальшому стратегію підготовки нового покоління педагогічних кадрів, які працюватимуть на різних ступенях базової освіти. Особливої уваги заслуговують зміни, що стосуються початкової ланки загальної освіти. Вони зумовлюють розширити межі професійної компетентності вчителів початкової школи, визначаючи одним з пріоритетів формування іншомовної комунікативної компетентності вчителів початкової школи.

У новій редакції нормативного документа [7] окреслено коло проблем, які стосуються забезпечення наступності змісту дошкільної та початкової загальної освіти; удосконалення змісту відповідно до засад особистісно-орієнтованого підходу в навчально-виховному процесі у початкових класах загальноосвітніх навчальних закладів; формування ключових компетентностей учнів початкових класів: загальнокультурної, громадянської, здоров'язбережувальної, інформаційно-комунікаційної. Акцентується увага на вивченні іноземної мови з 1 класу в усіх загальноосвітніх навчальних закладах.

Відтак постає проблема перегляду підходів до підготовки майбутніх учителів початкової школи з урахуванням вище визначених завдань, що спричинює потребу в удосконаленні процесу формування професійної компетентності майбутніх учителів початкової школи відповідно до нових освітніх тенденцій, у доповненні та уточненні змісту викладання теоретичних та практичних дисциплін циклу «Іноземні мови» у вищих навчальних закладах (ВНЗ).

Аналіз досліджень та публікацій. Педагогічні, психологічні і методичні аспекти щодо передумов формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів як структурного компоненту його професійної компетентності достатньо широко висвітлено в науково-педагогічній літературі та періодичних виданнях (А. Басіна, В. Буренко, О. Вишневський, Н. Гальскова, Н. Гез, В. Куліш, С. Ніколаєва, Є. Маслико, В. Редько, П. Сисоев, В. Яніна та інші). Увага науковців зосереджена на аналізі теоретичної бази формування комунікативної компетенції майбутніх фахівців з іноземних мов[4], специфіці формування мовної та мовленнєвої компетенцій учнів відповідно до ступеня навчання[6], викладання іноземних мов у ВНЗ згідно засад особистісно-орієнтованого навчання, формування іншомовної комунікативної та методичної компетентностей[2] студентів-майбутніх учителів відповідно до вимог сучасних професійно-кваліфікаційних стандартів навчання та ін.

Проте, проблема специфіки формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи, уточнення змісту підготовки таких фахівців з урахуванням нових нормативно-освітніх документів потребує детального опрацювання і кореляції відповідно до вимог часу.

Отже, **метою** нашої статті є визначення шляхів оптимізації процесу підготовки майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності

згідно з освітніми вимогами щодо володіння ними іноземною мовою на професійному рівні.

Виклад основного матеріалу статті. З урахуванням вище викладеного, постають питання: У чому ж полягає специфіка підготовки таких фахівців? Яким чином забезпечити реалізацію, запропонованого у нормативних документах, іншомовного навчання учнів з першого класу вже сьогодні? Як підготувати студентів - майбутніх учителів початкової школи до викладання іноземної мови? Чи готові студенти, що вступають на спеціальність «Початкова освіта» до необхідності поряд з традиційно визначеним переліком предметів, яких навчають у початкових класах, навчати дітей іншомовного спілкування?

З таким переліком питань зіткнулись у першу чергу викладачі ВНЗ, які мають забезпечити гармонійний особистісно-професійний розвиток майбутніх учителів початкової школи на етапі їх професійного становлення. Адже до уведення в дію нового державного стандарту початкової загальної освіти іншомовна комунікативна компетентність як складова професійної компетентності майбутнього вчителя початкової школи розглядалась у деяких вишах України в контексті підготовки студентів напряму підготовки/спеціальності «Початкова освіта», які обрали для себе спеціалізацію «Іноземна мова», що давало їм можливість додатково отримати право викладання іноземної мови на відповідному ступені навчання. Отже, мала місце певна селекція контингенту студентів, які були вмотивовані до поглибленого вивчення дисциплін циклу «Іноземні мови». Тому на сьогодні однією з важливих задач, що потребують розв'язання є проблема готовності студентів - майбутніх учителів початкової школи до поглибленого вивчення іноземних мов і методики їх викладання, які уведені у нормативну частину навчальних планів ВНЗ.

Готовність до діяльності у науковій літературі тлумачиться як «стан мобілізації психологічних, психофізіологічних систем людини, які забезпечують виконання певної діяльності»[3,137]; бажання зробити щонебудь[1,257]. Виокремлюють такі аспекти готовності особистості до діяльності: операційний (володіння знаннями, уміннями, навичками, способами дії у межах певної діяльності), мотиваційний (бажання пізнання, досягнення, реалізації особистості щодо певної діяльності), соціально-психологічний (зрілість комунікативних навичок особистості, здатність уникати деструктивних конфліктів), психофізіологічний (готовність організму діяти у напряму діяльності).

У контексті підготовки майбутніх учителів початкової школи до іншомовно-навчальної діяльності провідними аспектами, на наш погляд, мають стати операційний, мотиваційний, соціально-психологічний аспекти, адже стан готовності особистості до конкретної діяльності визначається різними аспектами, у залежності від змісту діяльності та умов її здійснення.

Рівень готовності студентів - майбутніх учителів початкової школи до реалізації іншомовно-навчальної діяльності у початковій школі визначатиметься специфікою введення студента у навчальне іншомовне

середовище ВНЗ, рівнем професійного самовизначення студента (ситуативно обумовлене або ціннісно обумовлене професійне самовизначення[5,65]), педагогічною взаємодією викладача ВНЗ зі студентами та іншими чинниками.

З огляду на вище вказане, структурними компонентами готовності майбутніх учителів початкової школи до реалізації іншомовно-навчальної діяльності на уроках іноземної мови у початковій школі можна виокремити мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та рефлексивний компоненти.

Мотиваційний компонент готовності майбутніх учителів початкової школи до реалізації іншомовної діяльності на уроках іноземної мови у початковій школі залежить від зовнішніх (необхідність виконання навчального плану студента, бажання отримати диплом ВНЗ, новизна, труднощі, навколишні обставини, поведінка присутніх та ін.) та внутрішніх чинників (самооцінка підготовленості суб'єкта до діяльності, його психофізіологічний стан, уміння мобілізуватися для виконання майбутньої роботи, контролювати свої емоційну стабільність і рівень готовності, бажання оволодіти професією, набути навчальний досвід та ін.).

Активний вплив на мотивацію майбутнього вчителя вимагає від викладача ВНЗ зосереджуватись на емоційно-рефлексивній сфері особистості студента. При цьому етап навчання у ВНЗ прямо пропорційний активності такого впливу, оскільки внутрішня мотивація щодо вивчення іноземних мов у студентів, які «змушені» вивчати іноземну мову відповідно до нових нормативних документів, як засвідчує наш досвід, майже відсутня.

Джерелом як зовнішньої («мені треба») так і внутрішньої мотивації («я хочу») є потреба, в основі якої бажання мати те, чого людина ще немає, досягти того, до чого прагне. Отже, формувати таку потребу студента, мотивувати його до іншомовної навчальної діяльності не лише у форматі навчання у ВНЗ, а й упродовж подальшої педагогічної діяльності можна за умови досконалого володіння викладачем прийомами організації викладання іноземних мов у ВНЗ, фасилітаторськими здібностями.

Когнітивний компонент готовності майбутніх учителів початкової школи до реалізації іншомовно-навчальної діяльності на уроках іноземної мови у початковій школі передбачає формування знаннєвої бази, вмінь оперування іншомовним матеріалом з точки зору лінгвістичного та методичного аспектів, що є підвалинами педагогічної діяльності вчителя іноземної мови на будь-якому ступені навчання.

Підготовка майбутніх учителів початкової школи до здійснення іншомовно-навчальної діяльності у початковій школі має носити не тільки виражений лінгвістичний характер, на наш погляд не тільки вільне володіння ІМ забезпечує ефективність професійної діяльності вчителя. Неодмінною ознакою визначення змісту дисциплін професійного спрямування має стати їх культурологічний характер, що сприятиме розширенню світоглядних орієнтирів студента, підвищенню рівня загальної культури та, зрештою, впливатиме на внутрішню мотивацію до навчальної діяльності.

Зміст методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи має не тільки зводитись до формування стійких стереотипів щодо форм та методів організації навчально-виховного процесу з іноземної мови у початковій школі, а також специфіки формування видів мовно-мовленнєвої діяльності відповідно до психофізіологічного розвитку молодшого школяра. Важливим аспектом діяльності викладача ВНЗ, що формує у студентів методичну компетенцію є акцентування їх уваги на значущості професії вчителя, функціях, що на сьогодні їх виконує вчитель, принципах його діяльності, особистісних якостях, світоглядних орієнтирах, рефлексивних здібностях, що зрештою також впливатиме на мотиваційний компонент готовності майбутнього педагога до навчально-іншомовної діяльності.

Діяльнісний компонент готовності майбутніх учителів початкової школи до реалізації іншомовної діяльності на уроках іноземної мови передбачає створення іншомовного навчального середовища ВНЗ, де студенти мають можливість відчувати атмосферу взаємодії з викладачем навчального закладу, удосконалити рівень іншомовної комунікативної компетентності через участь у різних навчальних проектах, набуті навчально-виробничий досвід (виробнича практика у ЗНЗ, участь студентів у різноманітних поза аудиторних заходах).

При цьому важливим є орієнтир студентів на перехід від репродуктивного рівня діяльності до творчого пошуку, що у результаті також впливатиме на мотивацію студентів до подальшого ціннісно обумовленого професійного самовизначення.

Рефлексивний компонент готовності майбутніх учителів початкової школи до реалізації іншомовної діяльності у початковій школі має на меті формування у студентів навичок самостійного опанування іноземної мови, що зумовлено засадами кредитно-модульної організації навчально-виховного процесу у ВНЗ, згідно з якими зростає роль самостійної роботи, аналізу власної навчальної діяльності, а у подальшому й педагогічної діяльності, уміння передбачити можливі потреби й проблеми педагогічної діяльності. Рефлексія у цьому контексті це – усвідомлення майбутнім учителем творчої спрямованості на досягнення поставлених цілей щодо освоєння педагогічної справи, його спрямування на осмислення власних результатів педагогічної діяльності, сприяння виробленню критеріїв їх оцінки і самооцінки, розкриття способів побудови алгоритму його діяльності, враховуючи конкретні умови такої діяльності.

Реалізація вище зазначеного передбачає виконання цілої низки організаційно-навчальних заходів, які допоможуть викладачам вишів вдосконалити систему підготовки вчителів початкової школи, а майбутнім фахівцям ефективно працювати у сучасних освітніх умовах.

На нашу думку, шляхами оптимізації процесу підготовки майбутнього вчителя початкової школи відповідно до нового Державного стандарту початкової загальної освіти, які у результаті сприятимуть формуванню висококласного фахівця визначено:

- Створення іншомовного навчального середовища студента, умов для безперервності мовної підготовки студентів.
- Удосконалення нормативної бази, яка регламентує навчально-виховний процес підготовки майбутніх учителів початкової школи.
- Посилення практичної спрямованості у професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи у контексті набуття професійно значущих навичок та вмінь іншомовно-навчальної діяльності.
- Урізноманітненням форм, методів роботи та розширення матеріальної бази ВНЗ.
- Підготовка викладачів ВНЗ до роботи з майбутніми вчителями початкової школи.

Створення іншомовного навчального середовища студента передбачає активізацію навчально-виховної, наукової, соціально-гуманітарної роботи студентів у період навчання у ВНЗ через залучення носіїв мови у навчальний процес, участь студентів у різноманітних наукових заходах, присвячених розгляду проблем організації професійної діяльності в умовах глобалізації мовного простору, проведення різноманітних позааудиторних освітньо-виховних заходів за участю студентів з метою підвищення рівня їх методичної та фахової компетенцій.

Зміст підготовки майбутнього вчителя початкової школи у ВНЗ має бути структурований таким чином, аби загальний обсяг дисциплін, що вивчається, (як варіативна так і інваріантна його частини) забезпечували б виховний та формуючий вплив на його професійно значущі якості (досконале володіння іноземною мовою, уміння вирішувати проблеми полікультурного учнівського колективу, діалогічність, толерантність, комунікативні здібності та ін.) та систему ціннісних орієнтирів.

Щодо удосконалення нормативної бази, яка регламентує навчально-виховний процес підготовки майбутніх учителів початкової школи, варто зазначити, що нагальним на сьогодні є внесення змін у навчальний план їх професійної підготовки, а саме її нормативну частину, що стосуються формування іншомовної комунікативної компетентності студента. При цьому слід зважати на системність внесення таких змін, оскільки важливо охопити теоретичними та практичними дисциплінами, що формують іншомовну комунікативну компетентність студентів увесь цикл навчання у ВНЗ.

Серед дисциплін, які, на наш погляд, сприятимуть профорієнтації студентів, інтенсифікації змісту їх підготовки, ознайомленню з методологічними основами майбутньої професії варто пропонувати до вивчення «Основи методики навчання іноземних мов», «Сучасні педагогічні технології навчання іноземних мов», які повинні викладатись з перших курсів і носити пропедевтичний характер.

Проблема посилення практичної спрямованості у професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи потребує перегляду змісту та терміну проходження студентами виробничої практики. Мати можливість набувати практичний досвід студенти мають з перших курсів, при цьому важливим є

перерозподіл пасивного і активного залучення студентів до проведення уроків. Бази виробничої практики мають стати для студентів експериментальними майданчиками, де вони постійно, під наглядом досвідчених педагогів-наставників зможуть загартовуватись професійно.

Суттєву роль у посиленні практичної спрямованості професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи відіграють лабораторні заняття, які поряд з такими організаційними формами навчання як лекції, практичні і семінарські заняття актуалізують отриманий теоретичний матеріал і студенти мають можливість практично підтвердити теоретичні положення дисциплін фахово-методичного спрямування, а також проводити під керівництвом викладача імітаційні експерименти у спеціально обладнаних навчальних лабораторіях.

Процес формування іншомовної комунікативної компетентності студента у форматі навчання дисциплін іншомовного спрямування має свої специфічні особливості, що визначають вектор діяльності викладача, отже ще однією проблемою є готовність викладача ВНЗ до роботи з майбутніми вчителями початкової школи, його переорієнтація на нові вимоги до професійних характеристик майбутнього фахівця.

Такими специфічними особливостями є, з одного боку, соціокультурна спрямованість змісту навчального процесу, з іншого - необхідність на тлі іншомовленнєвого матеріалу формувати у майбутніх учителів професійні навички і вміння відповідно до засад міждисциплінарного підходу.[1;2]

Відповідно нагальною є проблема удосконалення методичної підготовки викладачів ВНЗ; стимулювання підвищення їх професійної кваліфікації через стажування з метою вивчення досвіду формування іншомовної комунікативної компетентності студентів у провідних країнах Європи та країнах пострадянського простору; стимулювання наукового потенціалу викладачів через розробку та впровадження у практичну діяльність нових методичних напрацювань щодо формування іншомовної комунікативної компетентності студентів.

Вирішення цих питань, на наш погляд, знаходяться у площині визначення механізмів посилення мотивації викладачів до якісної професійної діяльності як от: удосконалення науково-методичного забезпечення навчально-виховного процесу у ВНЗ; проведення майстер-класів, публічних лекцій викладачів-новаторів, відомих науковців; розробка програми планового стажування викладачів ВНЗ з обов'язковою умовою подальшого впровадження у практику його результатів; зрештою, визначення рейтингу викладача згідно з опитуванням студентської аудиторії на загальноуніверситетському рівні та ін.

Висновки: Отже, стратегічними завданнями педагогічних вишів на сьогодні є ефективна адаптація як науково-педагогічного складу до нових умов підготовки майбутніх учителів початкової школи відповідно до запитів суспільства, так і студентів через посилення впливу на мотиваційно-рефлексивну та когнітивно-діяльнісну складові їх готовності до іншомовно-навчальної діяльності за допомогою внутрішніх (його науково-педагогічний

склад) та зовнішніх резервів ВНЗ (удосконалення нормативної бази, змісту навчальних дисциплін), оскільки саме навчальний заклад, на наш погляд, є потужним засобом професійного та особистісного визначення майбутнього фахівця початкової школи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. П. Бусел]. – К. ; Ірпінь : Перун, 2005. – 1728 с.
2. Гальскова Н.Д. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика: учеб. пособие для студ. лингв. ун-тов и фак. ин. яз. высш. пед. учеб. заведений / Н.Д. Гальскова, Н.И. Гез. – 6-е изд., стер. – М.: Издательский центр «Академия», 2009. – 336 с.
3. Енциклопедія освіти / АПН України ; голов. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
4. Ізмайлова О. А. Формування іншомовної комунікативної компетенції як структурного компонента комунікативної культури студентів мовних ВНЗ / О. А. Ізмайлова // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти. – 2010. – № 17. – с. 66 –72.
5. Котенко О. В. Освітнє середовище ВНЗ як чинник професійного самовизначення майбутнього вчителя іноземної мови / О.В. Котенко // Молодь і ринок. - 2012. - №2 (85). - С. 62-66.
6. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. Вид. 2-е, випр. і перероб. / Кол. авторів під керівн. С.Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2002. – 328 с.
7. Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти Кабінет Міністрів України; Постанова, Стандарт, План [...] від 20.04.2011 № 462 [Електронний ресурс].- Режим доступу:
<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/462-2011-п.- Назва з екрану>

Аннотація: В статті определены пути оптимизации подготовки будущих учителей начальной школы к профессиональной деятельности согласно современным образовательным парадигмам. Рассмотрены структурные компоненты готовности к иноязычно-учебной деятельности будущих учителей начальной школы.

Ключевые слова: будущий учитель начальной школы, иноязычная коммуникативная компетентность, готовность к иноязычно-учебной деятельности, мотивация.

Annotation: The article analyzes the ways to optimize the preparation of the future primary school teachers to the professional activities according to the modern educational paradigms, considers the structural components of preparedness of the future primary school teachers to the foreign-language-learning activities.

Keywords: future primary school teacher, foreign language communicative competence, preparedness to the foreign-language-learning activities, motivation.